

Dragana KUJOVIĆ*

PSEUDOORIJENTALNI ANTROPONIMIJSKI NEOLOGIZAM
– POKUŠAJ ILI NAČIN OSAVREMENJIVANJA
ANTROPONIMIJSKOG INVENTARA

Vlastito ime se definiše kao posebna kategorija bez značenja. Glasovni sklop nekog imena je, uslovno rečeno, proizvoljan, ono postoji samo za sebe i može biti i stranog i domaćeg porijekla. Međutim, analiza sistema ličnih imena jednog naroda ili kraja ponudiće nam dragocjene zaključke koji se odnose na kulturu, stepen privrženosti tradiciji i odnos prema uticajima drugih nacionalnih i vjerskih sredina. Različiti segmenti jezičkog sistema razvijaju se u okvirima sociokulturnih uslova određenih, prije svega, stepenom tradicionalizma i konzervativizma jedne sredine, privrženosti autoritetima, tj. generacijskom i kolektivnom odanošću određenim vrijednostima. Novotarije se zato olako proglašavaju pomodnim, neprimjerenim i, naravno, suprotstavljenim onome što je „uobičajeno” i „odvjkada naše”. Inovacija je potisnuta i ignorisana kao nelegalna i sumnjiva tvorevina. Prema riječima Milke Ivić, „izbegavati po svaku cenu neologizam ne znači koristiti nego štetiti sopstvenom izražajnom fondu”. U tom smislu, naš zadatak je nastojanje da jezik učinimo da bude „u maksimalnoj meri funkcionalan, odnosno da njime možemo maksimalno jasno iskazati svako saopštenje do kojeg nam je stalo da ga podelimo sa drugima. Ako nam je u tu svrhu strana reč neophodna ili, možda, iz stilskih razloga, pogodniji izbor od naše, zašto je ne bismo upotrebili?”¹

* Dr Dragana Kujović, Istorijski institut Crne Gore

¹ Milka Ivić, *Raspravljanja o jeziku u vremenu globalizacije*, Zbornik Matice srpske za književnost i jezik, 2007, vol. 55, br. 1, 7–10.

Ukoliko bismo slijedili slojevitost muslimanskog antroponimikona u Crnoj Gori, ustanovljavamo ukupno četiri sloja, i to²:

– imena *preuzeta iz orijentalnih jezika* adaptirana i prilagođena domaćem, zatečenom antroponimijskom fondu,

– *narodna imena* (npr. Goran, Jadranka, Srebrenko),

– *strana neorijentalna* (npr. Elvira, Indira, Mirela) i *antroponimijske inovacije* (Adis, Almina, Džejran, Elisa),

– *osamostaljene hipokoristike* izvedene od jezički integrisanih imena orijentalnog porijekla, koji zauzimaju mjesto zasebnog imena, gubeći pri tome svoju prvobitnu funkciju (npr. Aiša – Ajka – Ajkuna; Abdulah – Abdi, Abdija, Abdo, Avdija, Avdo i sl.).

Za identitet se kaže da je zbir svih raznovrsnih odlika koje nas čine različitim od drugih. Jedan broj muslimanskih imenara normativnog karaktera, s željom da odgovore zahtjevu da slobodu izbora nekog imena ograničava „antroponimijska norma”, izostavlja izvedenice, odnosno neologizme, kao rezultat loše inovacije, motivisane prije svega pomodarstvom i potrebom da se uspostavi distanca u odnosu na tradiciju i naslijeđene vrijednosti. Ovo se posebno odnosi na one slučajeve kada imenar „udovoljava činjenici” da je namijenjen muslimanima i da u tom slučaju „antroponimijska norma zahtijeva da se odabrano ime osjeća kao znak kojim je obilježen pripadnik islama”, koji je „najistinitiji i naj sugestivniji kada vuče korijen iz arapskog jezika”³. „Ružno ime” isto je što i nekoga istrgnuti iz središta božanskoga okoliša, tako da je, prema normativnim izvorima islama⁴, „ružno ime” jednako bezimenosti i obaveza svakog muslimana podrazumijeva da se u svakodnevnoj komunikaciji dozivaju pravim i izvornim islamskim imenima. Zahtjev da ime mora biti „onimički ovjereno” u samom fondu imenika podrazumijeva da je sloboda izbora imena relativna i realizuje se samo u granicama antroponimikona, čija se reorganizacija ostvaruje izmjenom frekventnosti upotrebe pojedinih imena. Suočeni sa porastom upotrebe antroponimijskih novotarija, koje sve više traže ravnopravno mjesto u imeniku, nastojali smo razriješiti tumačenje društvenih motiva ove pojave. Ako pretpostavimo da muslimanska imena, orijentalnog ili pseudoorijentalnog porijekla čine kategoriju koja je svojom poseb-

² Vidi: Dragana Kujović, *Najčešći antroponimi orijentalnog i pseudoorijentalnog porijekla u Crnoj Gori*, Podgorica, 2008, 97–105.

³ Senad Agić, *Muslimanska lična imena (sa etimologijom, etimološkom grafijom i semantikom)*, El-Kalem, Sarajevo, 2003, 9.

⁴ Dr Adnan Silajdžić u Snježana Mulić-Bušatlija, Uloga socijalističke revolucije u bošnjačkoj porodici, magazin *Dani*, br. 182.

nošću jednako proporcionalna potrebi očuvanja kulturne, vjerske i nacionalne posebnosti, očuvanja specifičnih tradicionalnih vrijednosti, zaključujemo i da tu ulogu, bez obzira na etimološku ovjerenost, jednako uspješno u smislu distanciranja i očuvanja sopstvenog, drugačijeg identiteta igraju i izvorni i novostvoreni antroponimi.

Treći i četvrti sloj imenara muslimanske populacije najčešće nije predmet posebne pažnje, zapravo treći sloj, koji najvećim dijelom obuhvata neologizme, obično biva prećutno ignorisan ili pripisan „negativnoj” onimičkoj praksi. U navedenom antroponimijskom korpusu posebno su zanimljive inovacije, zapravo imena „nastala slobodnim premještanjem glasova nekog orijentalnog imena, ili su potpuno samovoljno tako konstruisana da po formi liče na neko arapsko, perzijsko ili tursko ime ali po etimologiji i značenju nemaju nikakve veze s tim jezicima. Takva se imena ne mogu svrstati ni u jedan jezik pa ih je nemoguće prevesti, jer nemaju nikakva značenja, a stvorena su s težnjom da novorođeno dijete ima ime koje je novo, originalno i interesantno⁵.” Stiče se utisak da ovi neologizmi ne slijede određene zakonitosti, ali se među njima uočavaju sekvence frekventnih orijentalnih imena koje se javljaju kao formativi, npr. kvazisufiks -mir, -mira (Admir, Almir), formativi -eta ili -ata (Amata, Erneta, Saneta), -din, -dina (Sahmedin, Sedina), kvaziprefiks -al/-el sa asocijacijom na arapski određeni član (Aldin, Almir, Elmir). Nastojanje da ova lična imena ostvare glasovnu sličnost sa već ovjerenim orijentalnim imenima govori o njihovoj relativnoj i ograničenoj proizvoljnosti, odnosno „slobodi premještanja glasova”, jer je osnovni model za stvaranje ovih antroponima dala upravo zvučna slika izvornih orijentalnih imena. Drugim riječima, ovaj dio imenara upravo se zadržava u „gravitacionom polju ovog zvučnog asocijativnog kruga”⁶, preuzimajući vrlo često glasovne sekvence iz izvornih imena kao formative, odnosno kvazisufikse ili kvaziprefikse. Prisustvo ovih formativa, kao ustaljenih glasovnih sekvenci asimiliranih i potvrđenih orijentalnih imena u našem jeziku, omogućava da antroponimijski neologizam nesmetano zauzme mjesto u okviru paradigmatike imena orijentalnog porijekla.

Bogatoj produkciji pseudoorijentalnih neologizama prethodio je kao prelazni period dugovremeni proces izmjena tokom asimiliranja i adaptiranja imena iz arapskog, turskog i persijskog jezika, kao i usvajanje niza hipoko-

⁵ Dr Ismet Smailović, *Lična imena neorijentalnog porijekla u bosanskohercegovačkih Muslimana*, II jugoslovenska onomastička konferencija, Skopje, 1980, 327.

⁶ Srđan Janković, *Nova lična imena u bosanskohercegovačkih Muslimana*, II jugoslovenska onomastička konferencija, Skopje, 1980, 128.

ristika kao punopravnog dijela imenara. Sve upućuje na zaključak da je ova produkcija zapravo odraz postojanja jednog posve osamostaljenog i originalnog mehanizma, koji djeluje po svom unutrašnjem zakonu, zahvaljujući, prije svega, činjenici da su imena orijentalnog porijekla samo po etimološkoj osnovi strana i potpuno su fonetski i morfološki prilagođena tvorbenim modelima našeg jezika. Ako se uzme u obzir da izvorno ime i njegova modifikacija predstavljaju dvije nezavisne forme, jednako sposobne da funkcionišu kao samostalne antroponimijske jedinice, postavlja se pitanje njihovog prioriteta i mjesta u imenaru. Njihova stabilna funkcionalnost i povezivanje sa preostalim fondovima ličnih imena kod nas otvaraju put sasvim novim glasovnim sklopovima koji su akustičkom slikom od izvornih imena udaljeni koliko i neke njihove modifikacije, odnosno osamostaljeni hipokoristici. Izvorno ime *Nurudin* i pseudorijentalni neologizam *Sahmedin* uspješno funkcionišu kao dva imena, pogotovu imajući u vidu i činjenicu da znak s onimičkom funkcijom gubi svako uopšteno značenje i jedina namjena mu je da ime nuje i uputi na svog nosioca.

„Ljudi jednostavno osećaju potrebu za identitetom koji će ih razlikovati od drugih ljudi. U nastojanju i strahu da ne izgube identitet, oni sami izgrađuju razlike. Bez razlike nema identiteta, jer razlike uz jednakost konstituišu identitet. U personalnom identitetu te jednakosti i razlike su vidljive golim okom: način odevanja, način ishrane, navike, govor, itd.”⁷ Ovim riječima Dragana Kokovića dodali bismo da u određenju personalnog identiteta ili identiteta neke zajednice izbor ličnog imena ima srazmjeran značaj. Potreba muslimanske zajednice da se svojih običaja, kulture i tradicije drži kao razlikovnog nacionalnog obilježja, uključuje i odgovarajući antroponimijski opseg. Pseudoorijentalni neologizam može biti određen kao sekundarno ili prijelazno rješenje jednake motivisanosti kao i tradicionalni antroponim preuzet iz nekog od jezika islamskog orijenta, budući da funkcija izražavanja kulturne posebnosti, kao osnovna i kod autentičnih orijentalnih imena, postaje dominantna i ono što ih, zapravo, u praksi ovjerava kao sastavni dio ovog imenara. Ova pojava oponašanja onih vlastitih imena koja imaju svoj etimon mogla je ići u korak sa novim vremenom i unijeti u zatvoreni i prema promjenama rezervisani onomastikon, usuđujemo se reći, svojevrsno osvježenje. Bez obzira na to što ova imena ostavljaju utisak artificijelnosti, njihovo prisustvo, zapravo, oslobađa mogućnost i drugih, „ispravnih”, inoviranja, odnosno preuzimanja novijih imena iz orijentalnih jezika ili promovisanja nekih lek-

⁷ Dragan Koković, *Pukotine kulture*, Novi Sad, 2005, 289.

sema iz ovih jezika na nivo onimičkog znaka. Dakle, kada govorimo o pseudoorijentalnim antroponimijskim neologizmima, njihova ekstralingvistička determinisanost dolazi u prvi plan, odnosno potrebna distanca koju imaju u odnosu na hrišćanska imena, jer u jednakoj mjeri nesmetano doprinose očuvanju specifičnosti kulturnog, vjerskog i nacionalnog identiteta muslimanske zajednice. Ta njihova sposobnost omogućava im da nesmetano žive, da po manje-više sličnim obrascima nastaju i uključuju se u odgovarajuću asocijativnu grupu. Ovo antroponimijsko stvaralaštvo imalo je sopstveni mehanizam i pravilo, kako bi se zadovoljavajućom formom i zvučnom slikom imenar proširio i obogatio, a da onaj na koga to lično ime upućuje ne izađe iz kruga kojem tradicionalno pripada. S jedne strane, zadovoljena je potreba da se odvojimo od starog i umiješamo se u „veliki svijet”, s druge, ime je, na osnovu sličnosti sa izvornim imenima, i dalje funkcionalno i prihvatljivo među pripadnicima istog kulturnog obrasca. Iscjepkanost kulturnog ili kulturnih identiteta, višestruko međusobno prožimanje, problem iscrtavanja novih kulturnih granica, otvorili su mogućnost da neologizmi, kao rezultat nesporne slobode prava izbora ličnog imena, ispunjavaju matične knjige. Njihov broj je sve veći i proces inovacije sve zanimljiviji i raznovrsniji, jer je sveukupna modernizacija neminovno usloвила želju roditelja, pretežno u gradskim sredinama, i taj se uticaj širi prema unutrašnjosti, da dijete ima egzotično, novo, lijepo i, naravno, drugačije ime. „Drugačijim” obezbjeđujemo sigurnu individualizaciju, kako unutar zajednice istog ili približnog kulturnog obrasca, tako i izvan nje, i zato smatramo da nije riječ o pitanju izbora između imena koja odgovaraju preporučenim izborima i pseudoformi, već o pronalaženju odgovarajućeg ličnog imena u okvirima kulturno prepoznatljivog antroponimijskog repertoara.

Dragana Kujović

PSEUDOORIENTAL ANTHROPNOMYICAL NEOLOGISM – AN ATTEMPT AT
MODERNIZATION OF ANTHROPNOMYICAL INVENTORY OR ITS MANNER

Summary

An analysis of a system of personal names will offer us valuable conclusions related to culture and tradition, or a level of the influences of other ethnic and religious backgrounds. Different segments of the language system are being developed within the specific socio-cultural conditions depending on the degree of traditionalism and conservatism of an environment, adherence to authority, ie. generational and collective dedication to the traditional values.

Anthroponymical innovations rising more and more in their use need to be registered in anthroponymicons as well as to be interpreted social motives of this phenomena. Among these innovations are names which, by their sound structure and by their form similar to the names of oriental origin, thus representing the anthroponymic innovations without any etymological basis, but which are, just like the former, able to perform the onimic function as well as any other name. Considering that Muslim names represent a category that is in its particularity equally to the need of specific cultural, religious, national and traditional features to be preserved, anthroponyms of oriental or pseudooriental origin perform this function successfully, regardless of their etymological basis, in order to express a particular and different identity.